

Biodiversiteitsplan 2022-2032

gemeente Rheden

Biodiversiteit is een term die we gebruiken om de rijkdom van de natuur aan te duiden. Het gaat om de grote verscheidenheid aan dieren, planten, habitats en genen. Biodiversiteit zorgt door de interactie met omgevingsfactoren voor ecosystemen waarin organismen kunnen leven, zoals bijvoorbeeld de mens. We kunnen immers niet overleven zonder de natuur, en toch beschouwen we die als iets vanzelfsprekends.

(Europese Commissie, 2021)

Voorwoord

Onze uiterwaarden en Veluwse bossen ken ik op mijn duimpje, omdat ik ben opgegroeid in Velp. De verbondenheid met het landschap en de soorten die daarin leven, wil ik graag doorgeven aan de generaties na ons.

Natuur is niet alleen fijn om van te genieten en mooi om naar te kijken. Biodiversiteit is van groot belang voor ons. Een grote soortenrijkdom zorgt ervoor dat wij voedsel kunnen blijven telen, dat we zuurstof kunnen ademen en dat water gezuiverd wordt. Een goede balans in de natuur voorkomt plagen en ziektes.

Het gaat echt niet goed met de Nederlandse natuur. Er is in Nederland nog maar **15 procent** over van de natuurlijke biodiversiteit. In Gelderland zijn de afgelopen jaren stappen gezet om de achteruitgang te stoppen, dat lijkt inmiddels gelukt te zijn. Dit betekent niet dat we er al zijn. Er is nog een grote inspanning noodzakelijk om te zorgen voor herstel van de biodiversiteit.

Dat we als gemeente bijdragen aan dit herstel vinden we belangrijk. Wat wij als gemeente kunnen doen, gaan we doen. Zoals aanpassingen in ons beheer, het herstellen van natuurlijke verbindingen en het bevorderen van natuurinclusief bouwen. Maar om echt wat te betekenen voor onze biodiversiteit (en daarmee ook voor onze eigen gezondheid) moet iedereen meedoen! Biodiversiteit is overal om ons heen en overal liggen kansen. Een belangrijk thema in dit plan is bewustwording. We hebben u ook nodig, als inwoner met een woning, tuin, bedrijf, boerderij of landerijen, die een belangrijk onderdeel uitmaken van onze leefomgeving en dat van planten en dieren.

We ondersteunen daarom ook initiatieven van onze inwoners zoals het aanbieden en het maken van nestkasten, natuureducatie op scholen en het vergroenen van tuinen en bedrijven. Ik ben benieuwd naar uw ideeën ter bevordering van de Rhedense biodiversiteit!

Kom, schouders eronder, we gaan aan de slag!

Wethouder Marc Budel

Inhoud

1 Inleiding....5
2 Stand van zaken biodiversiteit....9
2.1 Biodiversiteit in Nederland en Gelderland....9
2.2 Biodiversiteit in gemeente Rheden....11
2.3 Biodiversiteitskaarten....14
3 Strategie: hoe dragen we als gemeente bij?....16
3.1 Bewustwording....17
3.2 Initiatieven ondersteunen....18
3.3 Ruimtelijke ontwikkelingen....20
3.4 Het goede voorbeeld geven....23
Drie gebieden....25
4 Uitvoering....27
Bronnen....28
Bronvermelding afbeeldingen....29
Bijlage 1 Wat we al doen en blijven doen....30
Bijlage 2 Overzicht projecten....32

1 Inleiding

Biodiversiteit staat overal ter wereld onder druk. Maar nergens in Europa gaat het zo slecht met de biodiversiteit als in Nederland: op dit moment is er nog maar **15 procent** over van de inheemse planten- en diersoorten die we in 1900 in ons land hadden! Ter vergelijking: het Europese gemiddelde ligt op 40 procent (Compendium voor de Leefomgeving, 2021). Ook in gemeente Rheden staat de biodiversiteit onder druk. Veel soorten die we al zijn kwijtgeraakt, krijgen we niet zondermeer terug.

Zonder een evenwichtige balans in de biodiversiteit nemen plagen toe. De eikenprocessierups kan zich door wijzigingen in de omstandigheden succesvoller voorplanten dan vroeger. Door een gebrek aan natuurlijke vijanden en een groot aanbod aan eiken verspreid de soort zich gemakkelijk.

Steeds meer onderzoek wijst uit dat biodiversiteit, de basis van ons bestaan, essentieel is voor onze gezondheid en welzijn. Biodiversiteit voedt en geneest, schenkt zuurstof en zuivert water. Zonder een evenwichtige balans in de biodiversiteit nemen plagen toe. Biodiversiteit is te vergelijken met de processen die zich in ons lichaam afspelen en ervoor zorgen dat alle organen goed blijven functioneren. Het is een systeem dat onderling verbonden is en het één kan niet los functioneren van het andere. Dit geldt ook voor het functioneren van al het leven op aarde.

Op dit moment verdwijnen niet alleen zeldzame planten- en diersoorten, zelfs algemene soorten staan onder druk. Dit leidt ertoe dat ecosystemen kwetsbaarder worden voor invloeden van buitenaf. Zonder planten en dieren is het leven voor ons als mens ondenkbaar. De natuur kan wel zonder mensen, maar de mens kan niet zonder natuur.

Herstel en versterking van biodiversiteit is juist in deze tijd van klimaatverandering van groot belang.

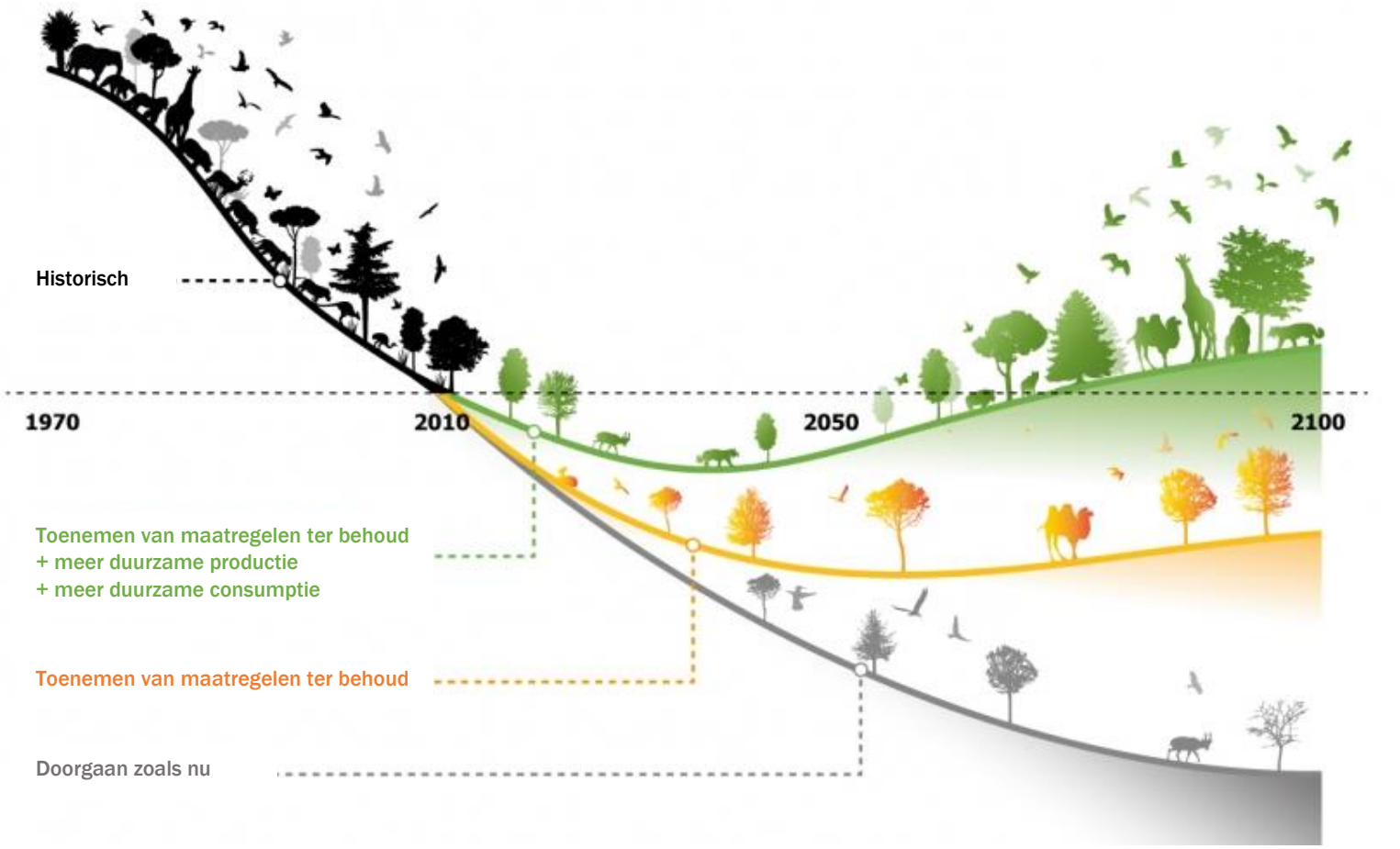
Aanleiding

In juli 2021 heeft de raad op basis van de Startnotitie Biodiversiteitsplan (Gemeente Rheden, 2021) unaniem gekozen voor een hoge ambitie op het gebied van biodiversiteit. In dit biodiversiteitsplan is uitgewerkt hoe we aan deze hoge ambitie invulling geven.

Het ontwikkelen van een gedegen beleid voor biodiversiteit en de uitvoering daarvan is belangrijk, want:

- Biodiversiteit vormt het fundament van ons leven;
- Biodiversiteit staat onder druk: niets doen is geen optie;
- Het beleid voor biodiversiteit wordt gekoppeld aan de omgevingswet die alle wetten voor de leefomgeving bundelt;
- Het biodiversiteitsplan is één van de bouwstenen van de Omgevingsvisie (een instrument van de Omgevingswet).

Met de uitvoering van dit beleid sluiten we aan bij het beleid dat is opgesteld op mondiale, Europese, landelijke en provinciale schaal.

Het is mogelijk om de wereldwijde afname van biodiversiteit als gevolg van habitatverlies te stoppen. Hiervoor is een ambitieus en samenhangend pakket van maatregelen nodig.(Leclère, 2020).

Centrale vraag

In dit plan geven we een antwoord op de vraag:

> **Op welke manier dragen we als gemeente bij aan het behoud, herstel en versterking van de biodiversiteit in de gemeente Rheden?**

We hebben vooral invloed op ontwikkelingen binnen de woonkernen en het agrarisch buitengebied, en minder in de natuurgebieden. Binnen de natuurgebieden is behoud en herstel van biodiversiteit een onderwerp dat al lange tijd hoog op de agenda staat. Hier gaan we natuurlijk mee door! Dit plan richt zich vooral op die eerste twee gebieden.

Aansluiting op andere partijen

Als gemeente zijn we niet alleen verantwoordelijk voor het behoud en herstel van de biodiversiteit. Op alle niveaus werken andere partijen aan behoud en herstel van ecosystemen.

Internationaal zijn er afspraken tussen landen over het behoud en duurzaam gebruik van planten, dieren en micro-organismen, zoals het

Biodiversiteitsverdrag CBD (Conventie inzake Biologische Diversiteit). Op Europees niveau is er het Natura2000 beleid voor bescherming van soorten. En recent is een EU-biodiversiteitsstrategie gemaakt voor herstel van biodiversiteit in Europa in 2030. Ook wordt er gewerkt aan een Green Deal om klimaat- en milieu-problemen aan te pakken en aan de vergroening van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid.

De *rijksoverheid* werkt via het Programma Versterken Biodiversiteit onder andere samen met Deltaplan Biodiversiteitsherstel om de nationale doelstellingen voor biodiversiteitsherstel te halen.

De *provincie Gelderland* werkt aan verbetering van de natuur buiten de natuurgebieden en aan een natuurinclusieve samenleving, onder meer door inzet op natuurinclusieve landbouw (Ambitiedocument Natuur). Ook stelde ze de Omgevingsvisie Gaaf Gelderland op, die vraagt thema's te verbinden zoals de energietransitie, biodiversiteit, klimaatadaptatie, circulaire economie, bereikbaarheid e.d. We werken ook samen met de provincie aan opgaves om de biodiversiteit op de Rhedense Veluwe te vergroten. Onder andere via de *Gelderse Maatregelen Stikstof 2019 – 2023* (GMS) willen we de stikstof verminderen en de natuur sterker maken.

Ook organisaties zoals *Waterschap Rijn en IJssel* en *Vallei en Veluwe* hebben biodiversiteit en natuurwaarden op hun agenda staan. Waar mogelijk werken we samen met buurgemeenten. Een succesvolle aanpak voor biodiversiteit vraagt om afstemming óver de gemeentegrenzen.

We nemen deel aan de Groene metropool regio Arnhem Nijmegen, hierbij zijn we betrokken bij de regionale uitwerking van het groen-blauwe raamwerk.

"We willen onze unieke natuur beschermen, het verlies van biodiversiteit herstellen en perspectief bieden aan de agrarische sector. We investeren de komende jaren fors in een duurzame landbouw en in een robuust natuurareaal, om weer tot een balans te komen."

(Coalitieakkoord 'Omzien naar elkaar, vooruitkijken naar de toekomst', 2021)

Aanpak

We zijn gestart met het in kaart brengen van de potentie van de biodiversiteit in onze gemeente aan de hand van biodiversiteitskaarten (zie blz. 12). Een brede groep van partners, betrokken belangenverenigingen, natuurorganisaties en inwoners hebben we mee laten lezen en beslissen over de inhoud van de Biodiversiteitskaarten en het bepalen van de 22 deelgebieden waarin de gemeente is opgedeeld.

Naast individuele gesprekken met partners zijn in december 2021 twee digitale bijeenkomsten georganiseerd om de inhoud en voorstellen te bespreken die moeten leiden tot het behouden, herstel en versterking van de biodiversiteit.

- IVN natuureducatie
- Vereniging Natuurmonumenten
- Hogeschool Van Hall Larenstein Velp
- Stichting Vitale Biotopen Gelderland-Midden
- Geërfden van Velp

- Stichting Behoud bos in Dieren
- Vogelwerkgroep Arnhem e.o.
- Landgoederen (zoals Middachten en Twickel)
- Bijenlint Dieren
- Gelders Landschap Gelderse Kastelen
- Belangenverenigingen

In het voorjaar van 2022 ligt het conceptbeleidsplan ter inzage, iedereen kan hierop reageren.

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 laten we zien hoe het gaat met biodiversiteit, in Nederland en in Rheden. Wat zijn oorzaken van verlies? Wat doen we al? Hoe we willen bijdragen aan de biodiversiteit staat beschreven in hoofdstuk 3. We werken op vier thema's: bewustwording, ondersteunen van initiatieven, biodiversiteit bij ruimtelijke ontwikkelingen en het goede voorbeeld geven. Hierna volgt een intermezzo waarin we ingaan op het stimuleren van biodiversiteit in drie gebieden: binnen de dorpskernen, agrarisch gebied en natuurgebieden. Tenslotte in hoofdstuk 4 een plan van aan pak: hoe prioriteren we projecten en hoe financieren we deze?

Vleermuizen in Nederland zijn insecteneters en supernuttig, ze eten allerlei hinderlijke of voor de landbouw schadelijke insecten: per nacht vangen ze wel 3.000 insecten. Zoals motten van de eikenprocessierups.

Ook vele muggen staan op het menu. Door klimaatverandering kunnen we meer last krijgen van muggen die gevaarlijke ziekten kunnen verspreiden. Stel je voor: een wereld zonder vleermuizen!

"Biodiversiteit werkt als een buffer. Hoe meer verschillende vogels, vissen en insecten we hebben, hoe groter de kans dat er eentje tussen zit die een malaria- of tijgermug lust!"

2 Stand van zaken biodiversiteit

Hoe gaat het met de biodiversiteit in Nederland, Gelderland en gemeente Rheden?

2.1 Biodiversiteit in Nederland en Gelderland

In Nederland doen we het helaas niet goed als het gaat om het behoud van het aantal soorten en de aantallen van soorten. Voor het meten van biodiversiteit bestaat echter geen thermometer. Het is ondoenlijk alle dieren en planten in een gebied te tellen. In de praktijk wordt gewerkt met een selectie van soorten en soortgroepen waarvan de verandering de trend in de biodiversiteit weerspiegelt. Op Rode Lijsten staat een overzicht van soorten die uit Nederland zijn verdwenen of dreigen te verdwijnen.

Provincie Gelderland brengt vanaf circa 1990 de ontwikkeling van biodiversiteit in Gelderland in beeld. Vanaf dat moment zijn voldoende betrouwbare gegevens beschikbaar over het voorkomen van soorten. We moeten ons daarbij wel realiseren dat de biodiversiteit voor 1990 al flink is afgenomen, waarbij veel soorten lokaal en regionaal zijn verdwenen.

De jarenlange achteruitgang van de biodiversiteit in Gelderland is tot stilstand gekomen. Duidelijk is wel dat de biodiversiteit op een stabiel, maar laag niveau zit. (Provincie Gelderland, 2021) Herstel is daarom nodig. Het beschermen van planten en diersoorten is niet nieuw. Er bestaan hiervoor de benodigde wet- en regelgeving en instrumenten. De Wet natuurbescherming regelt de bescherming van de in Nederland in het wild voorkomende soorten. In de praktijk wordt het vooral gezien als een extra drempel bij het realiseren van ruimtelijke ontwikkelingen en leidt deze wet zelden tot pro-actieve maatregelen.

Oorzaken van achteruitgang

In het agrarisch gebied is het leefgebied voor veel soorten teruggedrongen tot bermen, slootkanten en erven. Veel mensen weten wel dat soorten zoals weide- en akkervogels en insecten zoals bijen en vlinders sterk zijn afgenomen. Maar ook veel andere dieren en planten hebben moeite om zich te handhaven.

Ook binnen de bebouwde kom is het leefgebied van soorten vaak sterk versnipperd. Hier spelen diverse opgaven in een beperkte ruimte: er is behoefte aan infrastructuur en meer woningen. Zowel boven als onder de grond (kabels en leidingen) worden claims op de openbare ruimte gedaan. Het openbaar groen is voor veel soorten van onvoldoende kwaliteit, omdat er bijvoorbeeld geen beschutting of voldoende voedsel te vinden is door intensief onderhoud of omdat verbindingen zijn doorbroken door wegen en gebouwen. Steeds meer tuinen zijn versteend of worden intensief onderhouden. Woningen worden dichtgemaakt waardoor soorten als gierzwaluw en huismus er geen plekje meer vinden. Ook bedrijfsterreinen zijn intensief bebouwd. Verbindingen van en naar het buitengebied zijn daardoor vaak doorbroken.

Uit de Rode Lijst van bijvoorbeeld de Nederlandse zoogdieren (2020) blijkt dat algemene soorten als konijn en haas bedreigd raken. De aantallen van konijn en haas zijn sinds 1950 met 60-70% geslonken.

Ook met andere algemene soorten als egel en eekhoorn gaat het niet goed.

De belangrijkste oorzaken van verlies aan biodiversiteit in Nederland zijn:

- *Toename en intensivering van landgebruik,*
- *Het verdwijnen van landschapselementen,*
- *Klimaatverandering,*
- *Overmatig gebruik van meststoffen,*
- *Overexploitatie van natuurlijke hulpbronnen.*

(Samen voor Biodiversiteit, 2021)

Door de intensivering van het landgebruik is het leefgebied van veel soorten geminimaliseerd of zelfs verdwenen. Met onze droge bossen en heideterreinen gaat het ook niet goed. Dit komt door verzuring van de bodem en een tekort aan mineralen veroorzaakt door te hoge stikstofneerslag. De soorten van de heide zijn met meer dan 60% achteruitgegaan ten opzichte van 1991.

Tel daar problemen door bijvoorbeeld klimaatverandering, recreatiedruk, bestrijdingsmiddelen, gebruik van verlichting bij op en we komen tot een dramatische afname van de biodiversiteit.

Het aantal huismussen, één van de meest algemene soorten in Nederland, is sinds 1975 gehalveerd.

Herstel van biodiversiteit door herstel van leefgebied

Flora en fauna kan behouden blijven en (gedeeltelijk) herstellen wanneer leefgebied aan randvoorwaarden voldoet. Iedere soort is op zoek naar de ideale groei- of leefplaats om te kunnen overleven. Deze hebben te maken met de zes V's:

- Variatie in omstandigheden,
- Voedsel,
- Vocht,
- Voortplantingsmogelijkheden,
- Verbinding,
- Veilige plekken.

Dit geldt voor alle soorten flora en fauna. Door het aanbod aan leefgebieden te vergroten, kunnen populaties van soorten zich herstellen, verdwenen soorten die in onze omgeving nog aanwezig zijn opnieuw terugkomen en nieuwe soorten zich vestigen.

Er zijn ook lichtpuntjes!

Een aantal soorten heeft geprofiteerd van herintroductie (bever en otter), het ouder worden van bossen (verschillende soorten spechten) en de sterke verbetering van de waterkwaliteit in veel oppervlaktewateren. De aanleg van poelen heeft bijgedragen aan het herstel van amfibieën. Dit zien we ook terug in de Rode Lijsten.

De wolf leefde ooit in vrijwel heel Europa. Ook in onze natuur hoort de wolf van oudsher thuis, maar hij werd eeuwenlang intensief vervolgd totdat het dier was uitgestorven. Nu heeft de wolf Gelderland en onze gemeente op eigen kracht weer weten te bereiken!

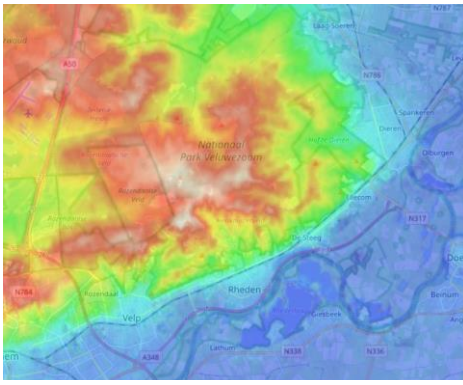
Mocht je ooit een wolf in het wild tegenkomen, dan mag je jezelf gelukkig prijzen! Wolven worden namelijk zelden gezien, ze hebben een goede schutkleur en een natuurlijke angst voor mensen. Ook in door mensen ingerichte en gedomineerde landschappen, zoals in Nederland, blijken wolven goed in staat te overleven.

De otter was eind vorige eeuw uitgestorven in Nederland maar is sinds 2002 weer uitgezet. Door herstel van leefgebieden en waterkwaliteit komt de otter nu o.a. weer voor in Overijssel, Friesland, en Gelderland, waaronder in onze eigen gemeente. Waar het goed gaat met de otter, is het ecosysteem intact of herstellende, en tal van andere soorten liften hierop mee.

2.2 Biodiversiteit in gemeente Rheden

We zijn een natuurrijke gemeente. Rheden heeft door haar ligging tussen de Veluwe en de IJssel een grote verscheidenheid aan natuurlijke omstandigheden. Dit komt onder andere door de aanwezigheid van gradiënten van droge naar natte beekdalen, een gevarieerd reliëf met een diverse bodemopbouw, en onder andere de aanwezigheid van kwelwater (Omgevingsvisie buitengebied, 2019). Natuur en biodiversiteit is overal om ons heen, ook dichtbij huis. De natuur heeft het echter zwaar te verduren.

Onder andere hoogteverschillen in Rheden zorgen ervoor dat er veel verschillende natuurlijke omstandigheden zijn.

Dieren in 1950 en in 2020: bos, heide en weilanden hebben plaats gemaakt voor woningen.

Het verlies van leefgebied is in Nederland een belangrijke factor voor verlies van biodiversiteit. Nederland is een dichtbevolkt land waarbij met name vanaf de tweede helft van de vorige eeuw dorpen en steden flink zijn gegroeid en veel schaalvergroting heeft plaatsgevonden in de landbouw.

De gemeente zelf heeft niet op alle factoren die een rol spelen evenveel invloed. Denk bijvoorbeeld aan globale en landelijke problemen zoals klimaatverandering, de effecten van stikstofuitstoot op biodiversiteit en het gebruik van bestrijdingsmiddelen in de land- en tuinbouw.

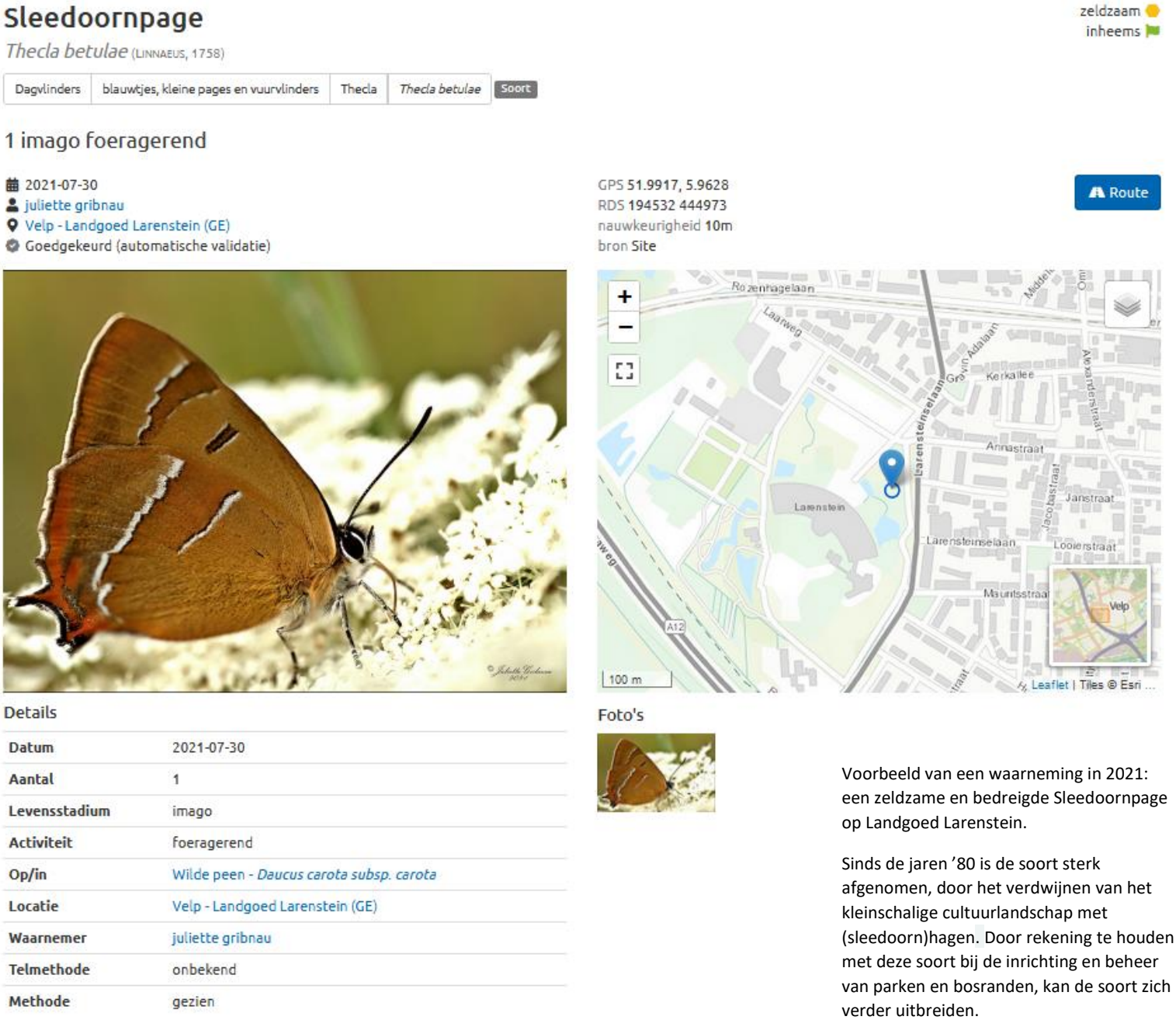
Een meer soortgericht beheer van de openbare ruimte en herstel van landschapselementen zijn duidelijke voorbeelden van wat wél kan. Ook bijdragen aan realisatie van verbindingen tussen de Veluwe en de Uiterwaarden is mogelijk. De mogelijke bijdrage van particuliere tuinen aan de biodiversiteit in onze leefomgeving moeten we niet onderschatten. Door actieve bewustwording kunnen we bijvoorbeeld bijdragen aan het verminderen van de hoeveelheid gif dat in tuinen wordt gebruikt.

Bijlage 1 geeft een overzicht van wat we al doen ten behoeve van de biodiversiteit. Dit blijven we natuurlijk doen. Toch liggen er nog vele urgente zaken, mogelijkheden en kansen die we de komende jaren gaan oppakken.

Waarnemingen

Via het landelijke online platform waarneming.nl kan iedereen eenvoudig flora- en faunawaarnemingen melden. Daaraan gekoppelde apps zoals ObsIdentify helpen bij het determineren van soorten. Experts controleren de waarnemingen. Op deze manier is het voor iedereen mogelijk bij te dragen aan wetenschappelijk onderzoek: *citizen science*. Daarbij kan men zich op een eigen interessegebied richten: alleen de eigen tuin, een natuurgebied, alle soorten, of heel specifiek bijvoorbeeld vooral op vogels, nachtvlinders of mossen. Door waarnemingen toe te voegen aan de database ontstaat er meer inzicht in bijvoorbeeld verspreiding, migratiepatronen, sterfte, etc. Voor de wetenschap zijn deze gegevens cruciaal.

Er is al een hoge betrokkenheid bij onze biodiversiteit. In 2021 hebben 1.970 waarnemers (inwoners en bezoekers) in gemeente Rheden 40.557 waarnemingen gedaan van 3.514 soorten dieren en planten (waarneming.nl).

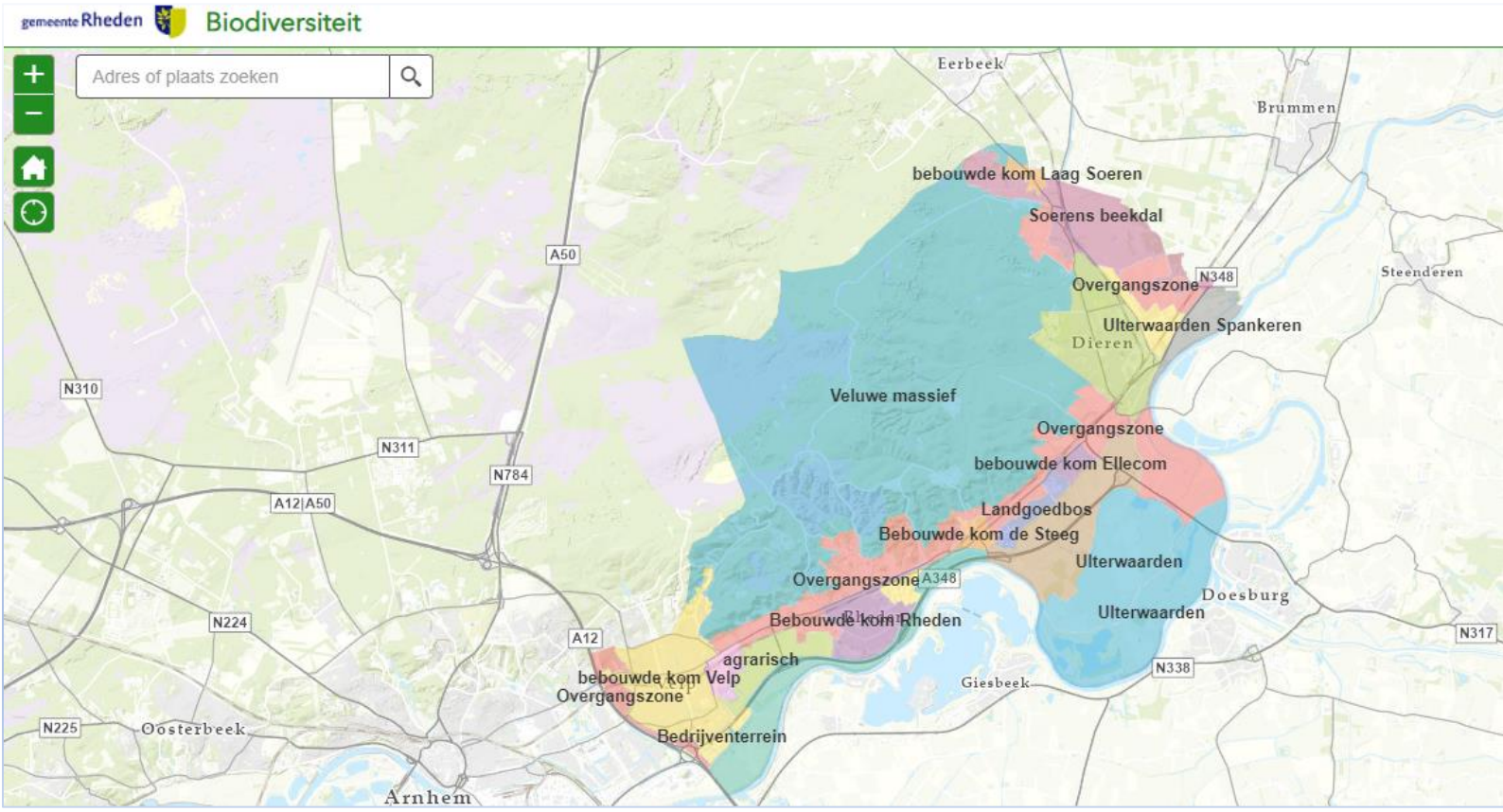
Voorbeeld van een waarneming in 2021: een zeldzame en bedreigde Sleedoornpage op Landgoed Larenstein.

Sinds de jaren ’80 is de soort sterk afgenomen, door het verdwijnen van het kleinschalige cultuurlandschap met (sleedoorn)hagen. Door rekening te houden met deze soort bij de inrichting en beheer van parken en bosranden, kan de soort zich verder uitbreiden.

De gecontroleerde waarnemingen die binnenkomen via waarneming.nl worden verzameld, met data die is verzameld door professionele natuuronderzoekers, in de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF). Deze gegevens kunnen we via een abonnement inzien.

2.3 Biodiversiteitskaarten

Voor dit biodiversiteitsplan zijn speciale Biodiversiteitskaarten ontwikkeld voor 22 deelgebieden in gemeente Rheden. Deze biodiversiteitskaarten zijn digitaal te raadplegen en zo voor iedereen beschikbaar. Ze geven per deelgebied op hoofdlijnen een beeld van de aanwezige soorten en bedreigingen en kansen voor biodiversiteit. Bij het behouden en versterken van flora en fauna richten we ons op de soorten die er 'van nature' voorkomen of de potentie hebben om op die plek voor te komen. Door geschikte leefgebieden te creëren, in samenhang met groenblauwe structuren, volgen dieren- en plantensoorten vanzelf. De kaarten gebruiken we onder andere als basis voor biodiversiteit in plannen, om specifieke kansen en ontwikkelingsdoelen op te pakken, en om inwoners en grondeigenaren te enthousiasmeren.

Gebiedsindeling Biodiversiteitskaarten gemeente Rheden

Overgangszone Velp-De Steeg

Nachtleven op de rand van de Veluwe

OP DE RAND VAN DE VELUWE, TUSSEN DE BOSSEN EN DE UITERWAARDEN, VLIEGEN 'S NACHTS GELUIDLOOS UILEN EN VLEERMUIZEN OP ZOEK NAAR VOEDSEL.

Niet minder dan vier soorten uilen hebben hun territoria in de overgangszone aan de rand van de Veluwe. Kerkuilen en steenuilen voelen zich thuis in het cultuurlandschap, met nestmogelijkheden in schuurtjes of speciaal aangebrachte nestkasten. Bosuilen en ransuilen gebruiken bomen om in te nestelen, waarbij de bosuil gebruik maakt van boomholtes en de ransuil dankbaar gebruik maakt van nesten van andere vogels. 's Nachts gaan deze stille rovers op jacht, als muis ben je je leven niet zeker in dit gebied.

Een geheel andere groep dieren maakt ook veelvuldig gebruik van de overgangszone: vleermuizen. Bomenlanen en bosranden bieden beschutting en worden gebruikt als vliegroute, open plekken en waterpartijen zijn de jachtterreinen.

In de winter, wanneer insecten nagenoeg verdwenen zijn en er dus weinig meer te eten is, gaan vleermuizen in winterslaap. Dit doen ze op beschutte, vorstvrije plekken. In de overgangszone worden drie van zulke overwinteringsverblijven gemonitord, hier worden bijzondere vleermuissoorten als de franjestaart en baardvleermuis, maar ook gewone grootoorvleermuizen en enkele tientallen watervleermuizen aangetroffen.

Bosuil (H. Leeman)

Gebiedsbeschrijving

LANGS DE RAND VAN DE VELUWE LIGT EEN OVERGANGSZONE DIE BESTAAT UIT AGRARISCHE PERCELEN AFGEWISSELD MET HAKHOUT, HOUTWALLEN, SINGELS, SPRENGEN EN BEKEN EN BOERDERIJEN. OOK LANDGOED HEUVEN VALT IN DEZE OVERGANGSZONE. AAN DE ZUIDZIJDE WORDT HET GEBIED BEGRENSD DOOR DE ZUTPHENSE STRAATWEG EN DE ARNHEMSESTRAATWEG. LANDGOED HEUVEN LIGT TUSSEN BOSPERCELEN INGEKLEMD EN GRENST AAN DE HEIDEGEBIEDEN.

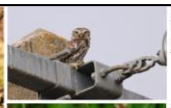
De ligging op de flanken van de Veluwe is terug te zien in de bodemopbouw, de bruine enkeerdgronden zijn een resultaat van het potstalsysteem. Jarenlang is hier bemeste grond opgebracht om landbouw op de arme zandgronden mogelijk te maken.

De overgangszone wordt doorsneden door diverse bomenlanen. Deze, veelal oude, bomenlanen zorgen ervoor dat migrerende dieren zich veilig door het anders veelal open landschap kunnen verplaatsen. Ook een grote diversiteit aan insectensoorten woont en verplaatst zich in met name de gemengde laanstructuren. Door juist gemengde inheemse bomen te plaatsen wordt niet alleen de biodiversiteit verhoogd, maar verkleind ook de kans op plagen, zoals bijvoorbeeld de eikenprocessierups.

Het grootste deel van het gebied bestaat uit landbouwgrond. Deze open velden, grenzend aan de bosranden van de Veluwe, zijn in trek bij dassen. Rond landgoed Heuven, dat meer richting de heidetereinen is gelegen, worden bijzondere reptielen waargenomen, zoals de adder en gladde slang. Deze laten zich verder zelden buiten de natuurgebieden laten zien.

Hazelworm (M. de Haas)

Poelen en migratie

DOOR DE LIGGING VAN DE OVERGANGSZONE TUSSEN DE HOGE VELUWE EN DE LAAG GELEGEN IJSSEL, ZIJN ER VEEL VERSCHILLENDE DIERSOORTEN DIE HET GEBIED KORT BEZOEKEN OF DOORKRUISEN.

Zo vindt je in de overgangszone maar liefst zes soorten reptielen. Deze reptielen worden voornamelijk waargenomen rond landgoed Heuven, vlakbij de heidetereinen van de Veluwe. Hoewel de vondsten van adder en gladde slang incidenteel zijn, hebben ringslang, hazelworm en levendbarende hagedis zich ook gevestigd in de overgangszone.

De poeltjes die verspreid over het gebied te vinden zijn, zijn een essentieel onderdeel van een cultuurlandschap. Poelen kunnen veel planten en dieren een geschikte leefomgeving bieden. Het gaat daarbij niet alleen om amfibieën zoals kikkers en amfibieën, maar ook om reptielen, libellen, insecten zoals bootsmannetjes, poelslakken, waterplanten en oeverplanten. Met name ondiepe, incidenteel droogvallende poelen leveren een hoge biodiversiteit op.

Diverse zoogdieren komen met enige regelmaat uit de Veluwse bossen om in de overgangszone te foerageren. De landbouwgronden worden bezocht door dassen, reeën en een enkele keer door een wild zwijn of edelhert, terwijl meer beschutte plekjes en bomenlanen worden gebruikt door boommarters, bunzingen en wezels. De vele konijnen rond landgoed Heuven en de acht soorten muizen die in het gebied voorkomen, vormen een voedselbron voor de vos, die zich hier dan ook regelmatig laat zien.

Bomenlanen vormen beschutting voor vleermuizen die migreren tussen verblijfplaatsen en foerageergebieden. Maar liefst acht soorten vleermuizen kunnen hier worden aangetroffen, variërend van de overal voorkomende gewone dwergvleermuis tot de zeer zeldzame bosvleermuis.

Ook tussen de 34 soorten dagvlinders zitten enkele soorten die voornamelijk rond natuurgebieden voorkomen. Heivlinders en kommavlinders dwalen soms af van de heidetereinen, op zoek naar bloemrijke bermen, om te foerageren.

Planten, vogels en nog veel meer

De rijkdom aan vlindersoorten is mede te danken aan de vele plantensoorten die in de overgangszone kunnen worden aangetroffen. Met ruim 360 soorten planten zijn er van het vroege voorjaar tot het late najaar altijd bloeiende planten te vinden, een onmisbare voedselbron voor veel insecten. Diverse bijzonderheden, typisch voor het agrarisch landbouwgebruik, zoals akker-andoorn en akkerleeuwenbek groeien rond landgoed Heuven. Het relatief extensieve beheer en de kleinschaligheid op dit landgoed zorgen er voor dat de soorten zich hier nog weten te handhaven. Andere bijzondere plantensoorten laten duidelijk zien dat het gebied op de rand van de Veluwse zandgronden ligt. Glad biggenkruid en grondster zijn typische plantensoorten van arme zandgronden.

Niet alleen dagvlinders worden door deze rijkdom aan plantensoorten aangetrokken, ook meer dan 200 soorten nachtvlinders zijn hier al gemeld.

Diverse soorten sprinkhanen hebben ook hun weg naar de overgangszone gevonden. De greppelsprinkhaan en de bramensprinkhaan hebben een verspreidingsgebied langs grote rivieren. Vanaf de IJssel weten deze forse insecten zich verder richting de Veluwe te verspreiden via de aanwezige ruigtes en kruiden-rijke bermen. Een andere bijzonderheid is de boskrekel die juist vanaf de hoge Veluwe de overgangszone bereikt. De soort leeft op de Veluwe in loofbossen, deze zijn voldoende beschikbaar aan de randen van het gebied.

Voornamelijk in de winter zijn er grote groepen kraaien en duiven, maar ook huismussen, geelgorzen en andere vinkachtige te vinden op de landbouwpercelen. De vogels zijn afhankelijk van de achtergebleven zaden en maken daarnaast dankbaar gebruik van de beschutting van bosranden en bomenlanen.

"Poelen, lanen en ruigtes vormen stapstenen waardoor uitwisseling van planten en dieren tussen de Veluwe en het IJsseldal mogelijk is."

Project 11980 factsheet

Wat zijn de risico's?

Een deel van het gebied bestaat uit intensieve landbouwgrond waar voor kruiden geen ruimte is. Het verwijderen van kruidenrijke vegetaties en ruigtes is desastreus voor insecten en (boeren)vogels.

De bermen en bomenlanen bieden door het gebrek aan onderbegroeiing weinig beschutting aan kleine marters, dassen en andere soorten die over de grond migreren. Daarnaast vormen de Arnhemsestraatweg en Zutphensestraatweg een potentieel dodelijke barrière voor migrerende dieren.

Bij langdurige verdroging van de weinige waterlichamen in het gebied sterven verschillende planten, dieren en insecten. Dit heeft een cascade effect voor diersoorten die voor hun voedsel van deze planten en dieren afhankelijk zijn.

Wat zijn de kansen?

De ligging op de rand van de Veluwe biedt veel kansen. Door een gebrek aan voedselplanten op de heide gaan vlinder- en bijensoorten op zoek naar voedsel in de overgangszone. Door het aanleggen van kruiden-rijke akkers, op bijvoorbeeld landgoed Heuven, worden deze, en vele andere, soorten geholpen.

Het aanleggen van extra poelen verhoogd de biodiversiteit exponentieel. Bij de aanleg van een netwerk aan poelen kan mogelijk zelfs de kamsalamander zich in het gebied vestigen.

Het creëren van ruigte-zones met bloeiende en besdragende struiken, dood hout, kruiden en voldoende beschutting zouden niet alleen het leefgebied en voedselaanbod verbeteren, maar zorgen ook voor migratie mogelijkheden.

Goelgors op akker (E. Witter)

"Het aanleggen van kruidenrijke randen langs landbouwpercelen, of het aanleggen van tijdelijke wintervogelakkers, helpt niet alleen veel vogels, maar ook insecten die in de zomer van de planten leven en in de winter tussen de planten overwinteren."

Kernkwaliteiten	Ontwikkelingsdoelen
Unieke ligging aan de rand van de Veluwe	Versterken van verbindingen door het creëren van beschutte migratieroutes en kruidenrijke terreinen voor insecten en vogels.
Bomenlanen	Oude bomen, waar mogelijk, laten staan of laten liggen. Naast de boomlaag ook een struiklaag aanleggen met bloeiende- en besdragende struiken.
Landgoed Heuven	Extra aandacht voor natuurvriendelijke beheer, met ruimte voor bloeiende kruiden, winterakkers, dood hout en het behoud van beschutting rond waterlichamen.
Donkerte	Behoud en versterken donkerte door rekening te houden met verlichting van bijvoorbeeld wegen, aanleggen van beschutte migratieroutes.

Samenvattend

De ligging op de rand van de Veluwe is uniek en biedt leefgebied aan veel verschillende soorten. De bomenlanen en landgoed Heuven zijn sleutelelementen die deze overgangszone extra waardevol maken en bijdragen aan een rijke biodiversiteit. Een natuurvriendelijk/ecologisch beheer van het agrarisch gebied en het creëren van beschutte migratieroutes zal de verbinding tussen de Veluwe en de IJssel versterken.

Project 11980 factsheet

Voorbeeld van een Biodiversiteitskaart: deelgebied Overgangszone Velp-De Steeg.

3 Strategie: hoe dragen we als gemeente bij?

Op welke manier dragen we als gemeente bij aan het behoud, herstel en versterking van de biodiversiteit in de gemeente Rheden?

Gebiedsgerichte aanpak op basis van zes V's

Bij de uitvoering van het biodiversiteitsplan gaan we gebiedsgericht te werk. De basis hierin zijn de Biodiversiteitskaarten. Op ieder schaalniveau zijn verbetermaatregelen mogelijk op basis van de zes V's:

- Variatie in omstandigheden,
- Voedsel,
- Vocht,
- Voortplantingsmogelijkheden,
- Verbinding,
- Veilige plekken.

Door de zes V's aan te bieden zorgen we voor een rijkdom aan ecosystemen. Bijvoorbeeld door het natuurlijker inrichten van particuliere tuinen, tot projecten op straat of wijkniveau, per dorp tot bijvoorbeeld alle bermen in de gemeente of alle toekomstige bouwplannen.

De ringslang is een kwetsbare watergebonden slang die in onze gemeente voorkomt. Op basis van de zes V's versterken we het leefgebied van deze soort. Bijvoorbeeld door het aanleggen en onderhouden van broeihopen om ze bij hun *Voortplanting* te helpen en het extensiever beheren van bermen en watergangen.

Aanpak

In de volgende paragrafen beschrijven we per thema op welke manieren we bijdragen aan het herstel en versterking van de biodiversiteit in de gemeente Rheden.

- Bijdragen aan de bewustwording rondom biodiversiteit → § 3.1
- Initiatieven ondersteunen we waar nodig met kennis en middelen → § 3.2
- Biodiversiteit wordt een volwaardig thema binnen ruimtelijke ontwikkelingen → § 3.3
- We geven het goede voorbeeld door op ons eigen grondgebied te werken aan het aanbieden van de zes V's → § 3.4

Door het toepassen van meer inheemse beplanting, zoals deze sierlijke wilde marjolein die het goed doet in tuinen, worden ook insecten aangetrokken die van oorsprong thuishoren in ons landschap.

3.1 Bewustwording

We gaan de zichtbaarheid, bekendheid en het maatschappelijk bewustzijn over biodiversiteit vergroten. Ook dragen we bij aan de activering van inwoners en bevorderen we verantwoordelijkheidsgevoel.

Opstellen communicatieplan

Met een communicatieplan structureren we de communicatie rondom biodiversiteit. Het stappenplan legt communicatieactiviteiten voor een langere termijn vast. Met als doel/resultaat: regelmatig te communiceren over biodiversiteit, zowel algemene informatie als goede voorbeelden als de wijze waarop we communiceren. De communicatiemiddelen die we hierbij benutten zijn afhankelijk van de doelgroep(en) o.a. bestaande platforms, zoals Operatie Steenbreek, watisjouwrheden.nl, *social media* en informatievoorzieningen van wijkplatforms, natuurorganisaties en woningbouwvereniging Vivare. Ook gaan we op zoek naar een mediapartner, bijvoorbeeld de regiobode of rheden.nieuws.nl.

Onze partners beschikken over een groot opgeleid vrijwilligersnetwerk die willen mee hepen met het uitdragen van kennis en enthousiasme over biodiversiteit. Samen met hen organiseren we bijvoorbeeld:

- Natuureducatie op scholen.
- Excursies langs voorbeeldtuinen in de buurt.
- Workshops over verbeteringen voor biodiversiteit in de tuin.
- Huurders stimuleren om bij te dragen aan biodiversiteit in samenwerking met Vivare.
- Het stimuleren van het doen van natuurmeldingen op waarneming.nl.
- Themagericht informeren bijvoorbeeld over schadelijke exoten, het gebruik van bestrijdingsmiddelen en het in de schijnwerpers zetten van soorten.

Met structurele communicatie willen we iedereen in onze gemeente doordringen van de noodzaak van biodiversiteit en de integrale aanpak van globale problemen, en dat we daar dicht bij huis mee kunnen beginnen.

“Jullie initiatieven om biodiversiteit te stimuleren in onze gemeente waarderen wij zeer en wij leveren daar graag samen met onze vrijwilligers een bijdrage aan.”

- Jaap Vette, werkgroep duurzame Veluwezoom van IVN Oost Veluwezoom

De Rhedense biodiversiteitswaaier geeft inwoners praktische ideeën over hoe zij de biodiversiteit in hun leefomgeving kunnen verhogen.

Heel Dieren Zoemt, hier op een duurzaamheidsmarkt, is een bewonersinitiatief van vrijwilligers. Zij zetten zich in voor bewustwording en meer leefgebied voor bijen, vlinders en andere insectensoorten.

Luisteraars van het natuurprogramma Vroege Vogels horen regelmatig Bertus van der Kolk (medewerker van de IVN tuin en verantwoordelijk voor de vijver) vertellen over natuurwaarnemingen in de IVN tuin in Rheden. Hij is één van de vaste bellers van de Vroege Vogels fenolijn.

3.2 Initiatieven ondersteunen

Wij gaan ideeën en maatregelen uit de samenleving meer ondersteunen en zoeken actief de samenwerking met partijen en onze inwoners.

- **Inwoners ondersteunen.** Inwoners kunnen, al dan niet georganiseerd in belangengroepen of verenigingen, zelf ideeën aandragen om de biodiversiteit in eigen tuin en het openbaar groen te verhogen. Wij dragen hierin bij met advies en ondersteuning, bijvoorbeeld in de vorm van nestkastvoorzieningen en inheems plantgoed.
- **Samenwerken met bestaande werkgroepen.** We gaan meer in gesprek en samenwerken met bestaande werkgroepen zoals het IVN, de Heidewerkgroep, Stichting vitale biotopen Midden-Gelderland, Bijenlint Dieren, paddenwerkgroep, poelenwerkgroep. We spelen in op behoeften van de werkgroepen en komen tot (wederzijdse) kennisoverdracht. We zetten samen projecten op waar onze inwoners eenvoudig gebruik van kunnen maken.
- **Actievere partner voor andere organisaties.** We dragen bij aan biodiversiteitprojecten van andere organisaties (zoals het waterschap, terreinbeheerders als de landgoederen, natuurbeherende organisaties) en zoeken ook de samenwerking bijvoorbeeld met ProRail om bijvoorbeeld mogelijkheden te verkennen om meer faunavoorzieningen toe te passen. We zoeken nog meer samenwerking in regionaal verband, bijvoorbeeld op het gebied van communicatie en de praktische uitvoering van maatregelen.
- **Samenwerken met groene opleidingen in onze gemeente.** Onze gemeente kent drie groene opleidingen: Aeres, Yuverta en Hogeschool Van Hall-Larenstein. We werken structureel samen in projecten, studies en onderzoeken. Een deel van de studenten woont ook in onze gemeente en kan een rol spelen als groene ambassadeur.
- **Samenwerking met Rhedense boeren.** In 2020 is in beeld gebracht hoe Rhedense boeren betrokken zijn bij het onderwerp duurzaamheid (Uenk, 2020). Biodiversiteit was daarbij een van de thema's. Actiepunten die naar aanleiding van de verkenning zijn onder andere een eenmalige subsidie voor biodiverse akkerranden (ruim 3 hectare extra) en een vast aanspreekpunt binnen de gemeente Rheden voor duurzaamheidsvraagstukken voor boeren. Op het thema natuurinclusieve landbouw ligt een kans om met een kleine geïnteresseerde groep agrariërs de diepte in te gaan en onderdelen uit te werken.
- **Ondernemers.** We ondersteunen ondernemers om maatregelen te nemen ten gunste van de biodiversiteit. Ook op bedrijfsterreinen is bijvoorbeeld nog veel verharding die niet echt noodzakelijk is en dus vervangen kan worden door biodivers groen. Hier liggen onder andere ook kansen voor vogelvriendelijke daken, het creëren van verbindingen en de hitte-opgave vanuit klimaatadaptatie.

Door te toetsen aan de zes V's is ook in deze groene tuin nog winst te behalen, bijvoorbeeld door het toevoegen van voedsel (meer inheemse beplanting) en voortplantingsmogelijkheden in de vorm van bijvoorbeeld nestkastvoorzieningen.

Voor het project Operatie Steenbreek in hebben hovenierstudenten van Aeres vanaf 2018 jaarlijks bestraatte tuinen omgetoverd in groene paradijsjes.

Het aantal broedparen van de scholekster in Nederland loopt de afgelopen decennia hard terug tot 30%. Intensivering van de landbouw wordt gezien als de belangrijkste oorzaak. Verrassend genoeg is de scholekster sinds een aantal jaren steeds vaker als broedvogel te bewonderen op daken in een stedelijke omgeving. Het realiseren van vogelvriendelijke daken, bijvoorbeeld op bedrijventerrein de Beemd, biedt deze soort een steuntje in de rug.

“Maar liefst de helft van alle in Nederland in het wild voorkomende plantensoorten staat in de heemtuin van Landgoed Larenstein! Heel graag werken we mee aan meer biodiversiteit binnen onze mooie gemeente. Dat doen we fysiek met natuurverbindingen en sociaal met studentenprojecten en samenwerkingsverbanden.”

– Daan van der Linde, docent Hogeschool Van Hall Larenstein

3.3 Ruimtelijke ontwikkelingen

We willen dat iedere ruimtelijke ontwikkeling een bijdrage gaat leveren aan de biodiversiteit.

Natuurinclusief bouwen en ontwerpen

Ecologisch onderzoek rond een ontwikkeling wordt tijdig uitgevoerd door een kundig bureau. We stimuleren dat bureaus worden betrokken die zijn aangesloten bij de brancheorganisatie Netwerk Groene Bureaus (NGB).

Bij natuuronderzoek is een paragraaf 'biodiversiteit' gewenst, dit kan eenvoudig meegenomen worden in verplichte onderzoeken die in het kader van de Wet Natuurbescherming worden uitgevoerd. Hierin wordt omschreven wat er nu aan biodiversiteit aanwezig is, hoe deze zoveel mogelijk te behouden en hoe te versterken. Voor kleine projecten kan dit een korte paragraaf zijn. De vraag is niet óf een bijdrage mogelijk is, maar hoe. Dat noemen we natuurinclusief bouwen en ontwerpen.

Het natuurinclusief bouwen en ontwerpen geven we vorm op basis van een puntensysteem. Voor het natuurinclusieve ontwerp vormen de biodiversiteitskaarten per deelgebied hierin de basis. Het gaat hierbij om bovenwettelijke maatregelen om actief een bijdrage te leveren aan de biodiversiteit. Voor het behouden van de biodiversiteit kunnen bijvoorbeeld ook punten verkregen worden, door inpassen van inheems plantmateriaal (biodiversiteitsparagraaf). Het aantal punten dat een plan moet scoren is afhankelijk van de investeringssom: hoe hoger dat bedrag, des te meer punten een project moet halen. Verschillende gemeenten hebben al een puntensysteem voor natuurinclusief bouwen ingevoerd. Het puntensysteem van gemeente Ede gebruiken we als basis voor het systeem van gemeente Rheden.

Wij geven zelf het goede voorbeeld van natuurinclusief bouwen, bijvoorbeeld in het nieuwe gemeentehuis.

"Het puntensysteem passen we nu zo'n twee jaar toe. Het is mooi om te zien dat het puntensysteem goed functioneert en iedere ontwikkeling een steentje bijdraagt aan de biodiverstiteit!"

- Liesbeth Hunink – Verwoerd, ecoloog gemeente Ede

Voorbeelden van natuurinclusief bouwen en ontwerpen.

Inbreng van kennis bij ruimtelijke processen

Bij de start van ruimtelijke processen wordt de ecoloog betrokken, dit is nu vaak nog niet het geval. Door vroegtijdig mee te denken in projecten kunnen we ecologisch waardevolle elementen sparen en goed inzetten op herstel en versterken van de biodiversiteit. We gaan biodiversiteit en klimaatadaptatie (hitte, droogte en wateroverlast) zo veel mogelijk tegelijk aanpakken, omdat ze elkaar versterken. Bij interne projecten zal voldoende ruimte gereserveerd moeten worden voor bestaand en nieuw aaneengesloten groen. Ook nieuwe recreatiemogelijkheden houden rekening met de natuurlijke omgeving en het landschap. Niet alles kan zomaar overal.

Soortenmanagementplan (SMP)

We willen dat de huizen, kantoren en andere gebouwen in onze gemeente diervriendelijk blijven of worden. Er zijn veel dieren die met ons samen leven in onze tuinen en huizen.

Gemeente Rheden wil in 2040 CO_2-neutraal zijn. Bewoners of gehele wijken worden hier op tal van manieren in gestimuleerd, onder andere met landelijke subsidies, maar ook met de gemeentelijke regeling Toekomstbestendig Wonen. Naast het opwekken van zo veel mogelijk duurzame energie is ook energiereductie daarbij essentieel. Daartoe is het van groot belang om woningen zo goed mogelijk te isoleren. Als we onze huizen verduurzamen halen we vaak onbewust verblijfplaatsen voor dieren weg. Vleermuizen en huismussen nestelen zich bijvoorbeeld in spouwmuren en onder de daken. Dit zijn juist de plekken waar als eerste isolatiemateriaal wordt aangebracht.

We gaan daarom gebouw-bewonende soorten actief beschermen, zodat het verduurzamen en de verantwoordelijkheid om goed met onze soorten om te gaan samen kunnen gaan. We laten onderzoek doen in onze kernen om erachter te komen waar deze bedreigde gebouw-bewonende soorten voorkomen:

- de huismus,
- de gierzwaluw,
- de steenmarter,
- vleermuizen.

Het onderzoek pakken we op met studenten en vrijwilligers. In het plan staat wat we moeten doen om aanwezige soorten te beschermen en populaties te versterken. Op basis daarvan maken we ook de omgeving voor deze soorten aantrekkelijker.

Het SMP is de ecologische onderbouwing bij een aanvraag van een gemeentelijke ontheffing onder de Wet Natuurbescherming. Als de ontheffing wordt verleend, hoeft binnen de gemeente niet meer voor elke ingreep een ontheffing aangevraagd te worden bij de Provincie.

In 2020 onderzocht Provincie Gelderland in vier pilotgemeenten de mogelijkheden via een SMP een gebiedsontheffing op de Wbb te verlenen. In deze film meer informatie over het SMP en deze pilotprojecten: https://www.youtube.com/watch?v=4SwVI2Xyeas

Deze grootoorvleermuis zit onder de lijm en isolatiekorrels. Vrijwel alle vleermuizen die overdag slapen in een spouwmuur overlijden bij het isoleren. Ook deze heeft het niet gered.

Bij de verduurzaming van woningen moet rekening worden gehouden met beschermde soorten, maar in de praktijk gebeurt dit niet of nauwelijks. Het vervangen van daken en het (na)isoleren van spouwmuren verstoord en doodt beschermde soorten doordat nest- of verblijfplaatsen verloren gaan of dieren opgesloten raken door isolatie.

Daar staat tegenover dat we gerichte maatregelen moeten nemen om schade aan beschermde soorten te voorkomen en geschikte verblijfplaatsen en leefgebied te waarborgen. Deze natuurinclusieve maatregelen worden vaak gecombineerd met vergroening en klimaatadaptatie. De verantwoordelijkheid voor het handhaven van het SMP ligt gedurende de ontheffingstijd (10 jaar) bij de gemeente.

gemeente Rheden

"We vinden het belangrijk om soorten goed te beschermen in relatie tot onze verduurzamings-opgave. Een SMP kan bovendien de proceduretijd bij de Provincie verkorten.

We gaan daarom graag de samenwerking met de gemeente aan voor het opstellen van een SMP ".

Vanessa de Bruin,
woningcorporatie Vivare

3.4 Het goede voorbeeld geven

De zorg voor biodiversiteit vraagt ook wat van onze manier van werken. Die omslag is niet direct gemaakt. Bij elke ontwikkeling moet de vraag zijn hoe zorgen we ook goed voor soorten.

Al enige jaren maken we in het groenbeheer stappen om de biodiversiteit te vergroten. Met name in het maaibeheer (bermen in het buitengebied en de introductie van bloemrijke gazons) en het beheer van onze natuurgebieden zijn er stappen gezet. In bijlage 1 staan verschillende voorbeelden toegelicht.

Op ons eigen grondgebied (ca 30% van de gemeente) werken we aan het aanbieden van de zes V's. Hier liggen kansen voor biodiversiteit door meer rekening te houden met de habitateisen van planten en dieren.

Wat gaan we extra doen in het gemeentelijk beheer en inrichting openbare ruimte

- **Aanpassingen in het beheer**. We onderzoeken verschillende mogelijkheden om de biodiversiteit te stimuleren in de openbare ruimte:
  - Vanaf 2023 gaan we ongeveer 50% van de gazons kunnen laten uitgroeien naar bloemrijke gazons. Dit doen we in overleg met de buurt, omdat gazons ook in gebruik kunnen zijn als speelveld of hondenuitlaatplek.
  - We gaan buurtbosjes in de dorpen en bermen, watergangen en oeverzones van het buitengebied biodiverser maken en beheren.
  - We willen het keurmerk Kleurkeur van de Vlinderstichting verwerven.
  - We laten o.a. meer blad liggen in de openbare ruimte ter bevordering van de biodiversiteit.
- **Ecologische verbindingen.** We brengen de gewenste ecologische verbindingen in kaart, bijvoorbeeld tussen Veluwe en IJssel maar ook groenstructuren binnen de dorpen zelf en met het buitengebied. De basis hiervoor vormen de landschapselementenkaart, het LOP en Groenstructuurplan. Op basis van deze groen-blauwe verbindingen gaan we op zoek naar samenwerkingen om deze verbindingen te realiseren en te herstellen zoals herstel van singels, bosjes en ontwikkelen kruidenrijke stroken voor akker/ boerenlandvogels, insecten, kleine marterachtigen en vleermuizen. Waardevolle natuur- en landschapselementen, openbaar groen en ecologische verbindingen, gaan we (extra) beschermen in het omgevingsplan.
- **Inrichting.** Bij de (her)inrichting van de openbare ruimte vergroenen we waar mogelijk de leefomgeving, om deze aan de klimaatverandering aan te passen. Daarbij kiezen we voor een zo groot mogelijke variatie aan inheemse beplantingssoorten en nestgelegenheid.
- **Opleiding.** We investeren in de opleiding van onze groenbeheerders en handhavers.

Door gazons minder te maaien krijgen bloemen meer kans. Het stedelijk gebied is een prima leefgebied voor graslandvlinders, zoals het hooibeestje. Daarnaast is bloemrijk gazon beter bestand tegen droogte en hitte.

In Groot-Brittannië werd 10x meer bijen aangetrokken tijdens *No Mow May,* een actie waarbij tuineigenaren opgeroepen werd het gazon in mei niet te maaien.

Kleine maatregelen kunnen veel bijdragen aan de biodiversiteit. Bijvoorbeeld het laten liggen van dood hout in bosplantsoenen en wegbegeleidend groen.

Insecten boren hierin gaten, waarna schimmels en bacteriën het hout kunnen afbreken. De schimmels zijn zelf ook weer voedsel voor andere insecten, die worden gegeten door muizen en vogels.

- **Natuurinclusief inkopen en aanbesteden van werk.** We verkennen de mogelijkheden om bij inkoop en aanbesteding van werk, naast andere duurzaamheidsambities, natuurinclusief werken ook één van de uitgangspunten laten worden.
- **Biodiversiteit op gemeentelijke pachtgronden.** Voor ons grondeigendom kiezen we voor een duurzame en natuurinclusieve landbouw, waarbij niet alleen de realisatie van natuur een doel is maar ook het verminderen van o.a. mest en drainage (verdroging) van gronden.
  Met de omgevingsvisie Buitengebied kiezen we ervoor om onze grondeigendommen in het buitengebied in te zetten voor de realisatie van doelstellingen op het gebied van:
  -Een duurzame grondgebonden landbouw (bijvoorbeeld extensieve en/of natuurinclusieve landbouw);
  -De energietransitie (zonnepark, wind¬energie of andere vormen van duurzame energieopwekking);
  -Natuur- en landschapsontwikkeling en -beleving (aanleg natuur of landschapselementen, natuurcompensatie, boerinclusieve natuur en ommetjes).
  We willen met dit plan specifiek inzetten op meer biodiversiteit. Bij het opnieuw aangaan van een pachtcontract gaan we in overleg en streven we op iedere hectare naar minimaal 2.000 m² aan natuur- en landschapsontwikkeling voor het versterken van bijvoorbeeld het leefgebied voor akker/ boerenlandvogels en graslandvlinders.
- **Goede balans tussen wilde bijen en honingbijen.** Voor een gezonde voedselketen en complete ecosystemen zijn voldoende soorten en aantallen wilde bijen cruciaal. De aanwezigheid van honingbijvolken kan door o.a. voedselconcurrentie negatieve effecten hebben op wilde bijen en andere insecten. Daarom laten we onderzoeken waar belangrijke (potentiële) locaties voor wilde bijen zijn. Dit doen we in het buitengebied, de parken en binnen de bebouwde kom. Zo krijgen we meer inzicht om ze te beschermen en willen we zorgen dat wilde bijen het hele jaar genoeg voedsel kunnen vinden.
- **Onderzoek naar onrechtmatige ingebruikname van grond.** Dit onderzoek, zowel bij particuliere tuinen als agrarische percelen, is een actiepunt in de Beheernota Openbare Ruimte 2020. Door bijvoorbeeld bermen die nu geploegd worden opnieuw als berm te gaan beheren kunnen we bijdragen aan het herstel van groen-blauwe verbindingen.

Uit Nederland zijn meer dan 360 soorten bijen bekend, zoals deze gouden kegelbij. Slechts één hiervan is de bekende honingbij. De honingbij wordt door imkers gehouden in bijenkasten en is daarom niet echt als een wilde diersoort te beschouwen.

De meeste wilde bijen leven overigens solitair en kunnen niet steken omdat ze geen angel hebben of niet door onze huid heen komen.

Drie gebieden

Dorpskernen

Er liggen volop kansen voor meer biodiversiteit in de dorpskernen. Een rijk insecten- en dierenleven begint bij gevarieerd inheems groen. Vooral bomen, bloembollen, heesters en (vaste) planten die bestuivende insecten aantrekken zijn belangrijk voor de biodiversiteit. Planten en insecten zijn op hun beurt een voedselbron voor vogels en andere dieren.

Zelfs een plantenbak in een winkelgebied kan bijdragen aan biodiversiteit, met grotendeels inheemse beplanting en bloei van maart t/m oktober, afgestemd op wilde bijen.

Natuurlijke voor- en achtertuinen, zonder barrières, zijn stapstenen voor dier- en plantensoorten. Vooral wanneer in meerdere tuinen in een straat variatie in natuurlijke elementen is aangeboden, krijgen soorten de kans hier te overleven.

Ook schoolpleinen kunnen mits goed ingericht centraal gelegen oases van biodiversiteit zijn. Daarnaast ligt hier een educatieve kans: kinderen en ouders leren in een ‘groene schoolplein project’ over het belang van biodiversiteit.

Agrarisch gebied

In onze gemeente zijn al veel boeren actief in bijvoorbeeld agrarisch natuurbeheer. Toch is er nog veel winst te halen op het gebied van biodiversiteit in het agrarisch gebied. Door ecologische verbindingen te herstellen, bijvoorbeeld in de vorm van bermen, hagen en extensief beheerde randen. Of veldstruwelen planten op ongebruikte plekken rond bijvoorbeeld mestbassins. Maar ook door herstel van een gezonde bodem, waterhuishouding en de transitie naar duurzamere landbouw. Van alle kanten wordt boeren mogelijkheden geboden om hieraan mee te doen. Als gemeente proberen we in gebiedsprocessen van de Provincie, zoals het MIRT Havikerwaard-Fraterwaard-Olburgerwaard en het Rivierklimaatpark IJsselpoort, actief het thema duurzame landbouw op tafel te krijgen. Door bij te dragen aan bewustwording (§3.1) en het stimuleren van initiatieven (§3.2) willen we hieraan bijdragen.

Een egel legt heel wat kilometers af per nacht. Groene tuinen kunnen ideale veilige havens voor egels zijn. Maar helaas zijn omheiningen een groot obstakel: egels kunnen niet vliegen of klimmen. Door het aanleggen van een egelsnelweg (een gat van 13x13 cm in hek of schutting) wordt de egel enorm geholpen.

Onderdeel van een duurzame landbouw is de stikstofproblematiek, waarbij de stikstofaanpak ligt bij provincie en rijk. We willen actiever gaan deelnemen aan de provinciale stikstofaanpak en meer mogelijkheden verkennen om hierin als gemeente actiever te kunnen bijdragen.

Willen we iets aan de stikstofproblematiek doen, dan zullen we moeten ingrijpen in de wijze waarop we momenteel ons voedsel produceren. Dat betekent echter dat de gehele keten zich zal moeten aanpassen, tot en met de consument toe. Minder vleesconsumptie en betere verdeling van de maatschappelijke kosten van het huidige productiesysteem zijn noodzakelijk.

Met veel akkervogels is het dramatisch gesteld. Het ontwikkelen van kruidenrijke randen langs landbouwpercelen, of complete wintervogelakkers, helpt niet alleen veel vogels, maar ook insecten die in de zomer van de planten leven en in de winter tussen de planten overwinteren.

Het agrarisch buitengebied is op dit moment volop in beweging. In 2020 is een verkenning uitgevoerd naar duurzame(re) landbouw in gemeente Rheden (Uenk, 2020). Tijdens de gesprekken bleken veel boeren open te staan voor en bij te willen dragen aan het beheer of onderhoud van natuur en landschap. Hier liggen kansen.

Het is belangrijk daarbij om oog te hebben voor de haalbaarheid, financierbaarheid, kenmerken van de bedrijfssituatie en zaken in gelijkwaardigheid op te pakken.

Natuurgebieden

Natuurgebieden binnen gemeente Rheden zijn voor een klein deel in eigen beheer, het grootste deel wordt beheerd door terreinbeherende instanties als natuurmonumenten en landgoederen. Binnen de natuurgebieden is herstel van biodiversiteit een onderwerp dat al lange tijd hoog op de agenda staat. Hier gaan we natuurlijk mee door!

Vrijwilligers van de Heidewerkgroep dragen bij aan het behoud van de heide op het Rozendaalse Veld.

4 Uitvoering

We pakken niet alle projecten en inspanningen gelijktijdig op. Er is ruimte voor een flexibele aanpak en prioritering. Bij de planning van de projecten kijken we naar de verwachte winst op het gebied van biodiversiteit en naar waar de energie zit. Een aantal projecten voeren we uit onder eigen regie. Voor andere projecten zijn we afhankelijk van de inzet, initiatieven en inbreng van anderen.

Financiering

Om deze hoge ambitie op het gebied van biodiversiteit waar te kunnen maken is financiering noodzakelijk. Waar mogelijk maken we gebruik van subsidies en samenwerking met andere partijen. Daarnaast is uitbreiding van uren noodzakelijk om nieuwe taken en projecten uit te kunnen voeren.

De gemeenteraad zal uiteindelijk beslissen of en hoeveel middelen vrijkomen voor het uitvoeringsprogramma.

Bronnen

Bouma, J. v. (2020). *Balans van de Leefomgeving.* Den Haag: PBL Planbureau voor de Leefomgeving. Opgehaald van https://www.pbl.nl/sites/default/files/downloads/pbl-2020-balans-van-de-leefomgeving-2020-4165.pdf

Compendium voor de Leefomgeving. (2021, December). *Verlies natuurlijkheid in Nederland, Europa en de wereld*. Opgehaald van Compendium voor de Leefomgeving : https://www.clo.nl/indicatoren/nl1440-ontwikkeling-biodiversiteit-msa

Europese Commissie. (2021, December). *Wat is biodiversiteit?* Opgehaald van Europese Commissie: https://ec.europa.eu/environment/basics/natural-capital/biodiversity/index_nl.htm

Gemeente Rheden. (2019). *Beheervisie Rozendaalse Veld.* De Steeg: Gemeente Rheden. Opgehaald van https://online.ibabs.eu/ibabsapi/publicdownload.aspx?site=Rheden&id=277758c6-3fb1-4883-ad47-a59e203ed5c6

Gemeente Rheden. (2019). *Omgevingsvisie buitengebied.* De Steeg: Gemeente Rheden. Opgehaald van https://rhedensbuitengebied.nl/Home/ArticleID/925/Omgevingsvisie-Buitengebied-is-vastgesteld

Gemeente Rheden. (2021). *Startnotitie Biodiversiteitsplan.* De Steeg: Gemeente Rheden. Opgehaald van https://api1.ibabs.eu/publicdownload.aspx?site=rheden&id=100138561

Gemeente Rheden. (2022). *Bomenbeheerplan 2022-2032.* De Steeg: Gemeente Rheden.

GGD Gelderland-Midden. (2018). *Tabellenboek Kindermonitor 2017.* Arnhem: GGD Gelderland-Midden.

Lafontaine, R.-M., & Oger, M. (2021, December). *Het verlies van biodiversiteit in de stad: oorzaken, gevolgen en oplossingen.* Opgehaald van Environment Brusseles: https://environnement.brussels/sites/default/files/3_oger_-_lafontaine_erosion_biodiversite.pdf

Leclère, D. e. (2020). Bending the curve of terrestrial biodiversity needs an integrated strategy. *Nature, 585*, 551-556. Opgehaald van https://doi.org/10.1038/s41586-020-2705-y

Louis Bolk Instituut. (2016). *Biodiversiteit als basis voor het agrarische bedrijf.* Driebergen: Louis Bolk Instituut. Opgehaald van https://www.louisbolk.nl/sites/default/files/publication/pdf/3099.pdf

Provincie Gelderland. (2021). *Hoe gaat het met de biodiversiteit in Gelderland? Rapportage 2021.* Arnhem: Provincie Gelderland. Opgehaald van https://www.gelderland.nl/bestanden/Gelderland/Natuur/DC_Staat_van_de_biodiversiteit_van_Gelderland_in_2021.pdf

Samen voor Biodiversiteit. (2021, December). *Veelgestelde vragen*. Opgehaald van Samen voor Biodiversiteit: https://www.samenvoorbiodiversiteit.nl/over-ons/veelgestelde-vragen#:~:text=De%20belangrijkste%20oorzaken%20van%20verlies%20aan%20biodiversiteit%20in,gebruik%20van%20meststoffen%20en%20overexploitatie%20van%20natuurlijke%20hulpbronnen.

Uenk, H. (2020). *Verkenning duurzame(re) landbouw gemeente Rheden.* De Steeg: Gemeente Rheden. Opgehaald van https://rhedensbuitengebied.nl/Portals/6/xBlog/uploads/2021/1/14/Verkenning_duurzame_landbouw_gemeente_Rheden.pdf

VVD, D66, CDA en ChristenUnie. (2021). *Coalitieakkoord 'Omzien naar elkaar, vooruitkijken naar de toekomst'.* Den Haag. Opgehaald van https://www.kabinetsformatie2021.nl/binaries/kabinetsformatie/documenten/publicaties

/2021/12/15/coalitieakkoord-omzien-naar-elkaar-vooruitkijken-naar-de-toekomst/coalitieakkoord-2021-2025.pdf

Bronvermelding afbeeldingen

Niet vermelde afbeeldingen zijn gemaakt door of in opdracht van gemeente Rheden.

1	Voorpagina	
	– Sleedoornpage	– Juliette Gribnau, www.Pbase.com/juliette.
	– Bosuil	– H. Looman
	– Vleermuis	– iStock
	– Eekhoorn	– E. Witter
	– Steenmarters	– E. Witter
5	Eikenprocessierups	Pixabay
6	Biodiversiteit	https://research.wur.nl/en/publications/bending-the-curve-of-terrestrial-biodiversity-needs-an-integrated
7	Dwergvleermuis	E. Witter
9	Haas	E. Witter
10	Huismus	Pixabay https://pixabay.com/nl/photos/huismus-mus-nest-bouwen-2591593/
10	Wolf	Pixabay https://pixabay.com/nl/photos/wolf-roofdier-dier-wild-2952937/
11	Otter	Pixabay https://pixabay.com/nl/photos/otter-otter-schat-otterbaby-natuur-1438381/
11	Hoogteverschillen Rheden	https://nl-nl.topographic-map.com/maps/scdt/Nationaal-Park-Veluwezoom/
12	Dieren 2030 en 2020	https://www.topotijdreis.nl/
13	Sleedoornpage	Waarneming.nl, Stichting Observation International en lokale partners. Juliette Gribnau, www.Pbase.com/juliette. Https://waarneming.nl/observation/221499707
15	Ringslang	E. Witter
16	Bertus van der Kolk bij Vroege Vogels	Bertus van der Kolk, IVN tuin Rheden
17	Scholekster op het dak	Vogelbescherming
19	Larenstein studenten	Hogeschool Van Hall-Larenstein
18	Natuurinclusief bouwen	Arcadis https://www.stad-en-groen.nl/article/36278/puntensysteem-stimuleert-natuurinclusief-bouwen
20	Informatiefilm SMP, provincie Gelderland	https://www.youtube.com/watch?v=4SwVI2Xyeas
20	Vleermuis met isolatiemateriaal	Natasja Groenink, ecoloog
25	Geelgors	E. Witter

Bijlage 1 Wat we al doen en blijven doen

Thema	Beschrijving
Bewustwording	• Incidenteel wordt gecommuniceerd over biodiversiteit met een persbericht of via *social media* over een project. • Inspireren beperkt zich verder nog door zelf het goede voorbeeld te geven in ons beheer, echter wordt hierover tot nu toe weinig gecommuniceerd naar onze inwoners.
Initiatieven ondersteunen en samenwerken	• Gelukkig zijn er al inwoners van de gemeente Rheden die zich hard maken voor een groenere en biodiverse woonomgeving. We werken als gemeente samen met onze inwoners bijvoorbeeld met een burendag waarbij we adviseren en zorgen voor plantgoed of nestkastvoorzieningen. Inwoners kunnen openbaar groen adopteren. • We zijn aangesloten bij Operatie Steenbreek en jaarlijks ondersteunen we meerdere buurtinitiatieven voor het ontstenen van tuinen en infiltreren van regenwater in de tuin door het afkoppelen van het regenwater van het riool. • Ik buurt mee! is het platform voor inwonersinitiatieven in de gemeente Rheden. Via Ik buurt mee! kunnen inwoners geld ophalen voor hun initiatief, vrijwilligers werven en middelen verzamelen om hun initiatief uit te kunnen voeren. Hiermee zijn ook een aantal initiatieven gerealiseerd die bijdragen aan de biodiversiteit.
Ruimtelijke ontwikkelingen	• Toetsen van omgevingsvergunningen aan wetgeving en nadere voorwaarden.
Het goede voorbeeld geven	• **Omgevingsvisie buitengebied Rheden.** In de Omgevingsvisie buitengebied is opgenomen dat bij ontwikkelingen aandacht moet zijn voor het realiseren van een robuuste ecologische verbinding tussen Veluwe en IJssel. Daarnaast is in de Uitvoeringsagenda budget voor uitvoering van voor landschappelijke versterking. Hierbij wordt ook versterking van biodiversiteit meegenomen. • **Integraal beheerplan Openbare Ruimte.** Biodiversiteit is één van de elf thema's in het Integraal beheerplan Openbare Ruimte. Hierin is beschreven hoe beheer kan bijdragen aan grote veranderingen in de gemeente Rheden op sociaal, ruimtelijk en duurzaam vlak. • **Inheemse en streekeigen beplanting**. Het aanplanten in gemeentelijke projecten doen we met een diversiteit aan liefst inheemse en streekeigen bomen en struweelsoorten die bijdragen als nectar- en stuifmeelbron voor insecten en als voedsel en nestgelegenheid voor vogels. • **Bloemrijke gazons.** Sinds 2020 wordt 80.000 m² (8 hectare) van de traditionele gazons in de dorpen minder gemaaid om bloemrijke gazons te realiseren. Ook de bermen, belangrijke natuurlinten in het buitengebied, worden minder gemaaid. • **Bestrijding en beheersing invasieve exoten.** Om natuurlijke vijanden aan te trekken hebben we vogelnestkasten, vleermuiskasten geplaatst en bollenmengsels aangeplant. Door grond te zeven en monitoren werken we aan de bestrijding/ beheersing van Japanse duizendknoop, maar ook andere invasieve soorten zoals reuzenberenklauw bestrijden we. • **Aanleg poelen.** De afgelopen jaren zijn nieuwe poelen gerealiseerd om het netwerk van poelen te optimaliseren. In totaal is er 2.200 m² poelen aangelegd in Dieren, Spankeren en Laag-Soeren. • **Rozendaalse veld.** We werken aan herstelprogramma's (Provincie Gelderland) om de natuur op de Veluwe te verbeteren. Dit is een gedetailleerde uitwerking van het N2000-beheerplan Veluwe. Ook de Recreatiezonering is een onderdeel van een bredere aanpak voor natuurherstel op de Veluwe. • **Pilot revitalisering bossen.** Onze bossen staan onder druk. Op veel plekken functioneert de bosbodem niet goed meer, omdat deze verzuurd is door een overmaat aan stikstof en zwaveloxide. We ondersteunen de opzet van een

	voorbeeldproject revitalisering. Om bossen vitaler te maken en voor te bereiden op klimaatverandering, zijn revitaliserende en klimaatadaptieve maatregelen nodig • **Beleidskader Energie & Landschap.** Beleidskader ter beoordeling van initiatieven grondgebonden energie-opwek. Voor biodiversiteit zijn randvoorwaarden opgenomen, onder andere dat de ontwikkeling een bijdrage dient te leveren aan biodiversiteit. • **Beleidsplan Openbare Verlichting 2021-2030.** Hierin zijn maatregelen opgenomen t.b.v. natuur/ ecologie. Verlichting heeft een negatieve invloed op het bioritme van allerlei planten en dieren. Natuur heeft donkerte nodig. Het spaarzaam omgaan met verlichting is daarom altijd het beste uitgangspunt. Bij ieder verlichtingsproject bekijken we hoe de effecten van verlichting op de omgeving verminderd kan worden. Als verlichting toch nodig is geldt voor alle situaties maatwerk.

Bijlage 2 Overzicht projecten

Maatregel	Beschrijving	Wie
Bewustwording		
Opstellen communicatieplan	Hoe, wat en wanneer communiceren, incl op welke wijze partners betrekken en initiatieven van bijv bewoners aanjagen. Samen met een gespecialiseerd communicatiebureau dit plan opstellen.	Communicatiebureau en ecoloog
Uitvoeren communicatieplan	De maatregelen uit het communicatieplan uitvoeren: berichten en artikelen schrijven, deelnemen aan evenementen, verhuisbox biodiversiteit, communicatiemiddelen.	ecoloog en communicatie
Verzorgen van rondleidingen en workshops, organiseren evenementen rondom biodiversiteit.	Faciliteren van partners met informatie, communicatiemiddelen, materialen.	ecoloog en partners (IVN, St. vitale biotopen, Larenstein, Werkgroep Bijenlint Dieren en anderen)
Lesprogramma's op (basis)scholen	Faciliteren van partners met informatie, communicatiemiddelen, materialen (wildcamera).	ecoloog, scholen en partners
Ism Woningbouwvereniging Vivare communicatie verzorgen naar de huurders	Faciliteren met informatie, communicatiemiddelen, materialen.	ecoloog, Vivare en communicatie
Initiatieven ondersteunen op gemeente- en particuliere grond	Ondersteunen van (buurt)initiatieven met advies, materiaal en uitvoering die bijdragen aan het verbeteren van de biodiversiteit. Bijvoorbeeld aanschaf plantmateriaal en realiseren van nest- of schuilgelegenheid.	ecoloog, groenbeheerder, bewoners en partners
Acties vanuit gemeente (en partners) voor bewoners	Samen met partners initiatieven ontplooien voor een buurt of dorp die bijdragen aan het verbeteren van de biodiversiteit. Bijvoorbeeld geïnspireerd vanuit de biodiversiteitswaaier.	ecoloog, groenbeheerder, bewoners en partners
Projecten met groene opleidingen (Van Hall Larenstein, Aeres, Yuverta)	Samenwerking met onderwijsinstellingen in voorbeeldprojecten met budget voor materiaal en uitvoering.	ecoloog, groenbeheerder en partners
Uitwerken puntensysteem tbv omgevingsvergunning voor Rheden	Uitwerken en implementeren puntensysteem zoals toegepast wordt in de gemeente Ede. Ieder initiatief moet, afhankelijk van de investering, een bijdrage leveren aan het verbeteren van de biodiversiteit.	ecoloog en jurist
Adviseren en beoordelen initiatieven tbv omgevingsvergunning	Binnenkomende initiatieven adviseren, beoordelen en controleren op basis van het puntensysteem (zoals dat ook wordt toegepast in de gemeente Ede).	ecoloog
Opstellen soortenmanagementplan	Inventariseren van broed- en leefomgeving van 4 diersoorten in de bebouwde kommen van de gemeente. Op basis hiervan kunnen deze soorten	ecoloog en partners

Maatregel	Beschrijving	Wie
	actiever en beter beschermd worden bij initiatieven. Ook worden wettelijke procedures hierdoor versneld.	
Toezicht en handhaving SMP	Consequentie voor het opstellen van een SMP is dat de gemeente ipv de provincie verantwoordelijk is voor de controle en handhaving van vergunningen.	ecoloog
Het goede voorbeeld geven		
Onderzoek en inventarisatie van het belang van de groenstructuur in en buiten de dorpen	De groen-blauwe structuur in beeld brengen en daarbij de waarde en verbetermogelijkheden van deze structuur voor flora en fauna.	ecoloog, groenbeheer en partners
Bijdrage in onderhoud van de groenblauwe structuur	Een bijdrage leveren aan het onderhoud van (onderdelen van) de groenblauwe structuur op gronden van derden (bijv als een tegemoetkoming in de compensatie van minder opbrengst).	landschapsbeheerder
Verbeteren en versterken groen-blauwe structuur nav onderzoek en inventarisatie	Investeren in inrichting van de groenblauwe structuur tbv het versterken van de biodiversiteit door aanplant van bijv bomen, hagen, struweel of kruidenvegetatie.	ecoloog en landschapsbeheerder
Aanpassen beheerplan buurtbosjes voor beheer van eikenhakhoutstoven en meer biodiversiteit	Onderzoek naar verbeteringen in het gemeentelijk groenbeheer van de buurtbosjes.	ecoloog en groenbeheer
Stimuleren biodiverser beheer openbaar groen en bijspijkeren kennis van medewerkers	Accenten aanbrengen in het gemeentelijk (groen)beheer en kennisoverdracht biodiversiteit medewerkers en handhaving.	ecoloog en groenbeheer
In beeld brengen/onderzoek naar de mogelijkheden bij gemeentelijk vastgoed (gebouwen)	Het gemeentelijk vastgoed en bijbehorende omgeving biodivers inrichten of aanpassen met extra beplanting en nestgelegenheid.	ecoloog, vastgoed en gebruikers
Aflopende pachtcontracten van gemeentelijke gronden aanpassen met voorwaarden voor verbeteren biodiversiteit	Bij opnieuw verpachten een deel van de oppervlakte biodivers inrichten en onderhouden.	ecoloog, vastgoed en pachters
Biodiversiteit(sadvies) in gemeentelijke projecten	Er zijn tot op heden geen uren voor advies biodiversiteit in gemeentelijke projecten.	ecoloog
Eenmalige investeringen biodiversiteit in de openbare ruimte.	Investeren in inrichting waaronder toevoegen nestmogelijkheden en beplanting. Eventueel toenemende beheerskosten worden meegenomen in de jaarlijkse begrotingscyclus.	ecoloog,groenbeheer, bewoners en partners